

hészkönyv készült (pl. I. Rákóczi György főméhészmestere, Horhi Miklós, 1645; Vannay István, 1779), sőt a 18. sz.-ban egész sor könyv jelent meg nyomtatásban a ~ról (pl. John Gedde műve Szathmáry Király György fordításában: *Angliai méheskert...*, Eger, 1759, ²1768, ³1781; Pálfi Lőrinc, *Erdélyi méhecske...*, Kolozsvár, 1762). Földesúri majorságokban gazdasági utasítások segítették elő az „okszerű” ~ ismereteinek terjedését a 17–18. sz.-ban. Mária Terézia idejében különösen a Bánságban kapott állami támogatást a ~, ott a méz és a viasz értékesítésére társulatot is létrehoztak. Hárs- és akácültetvényekkel kívánták a ~ fejlődését előmozdítani. A keszthelyi Georgikonban a 18–19. sz. fordulóján a ~-et is oktatták.

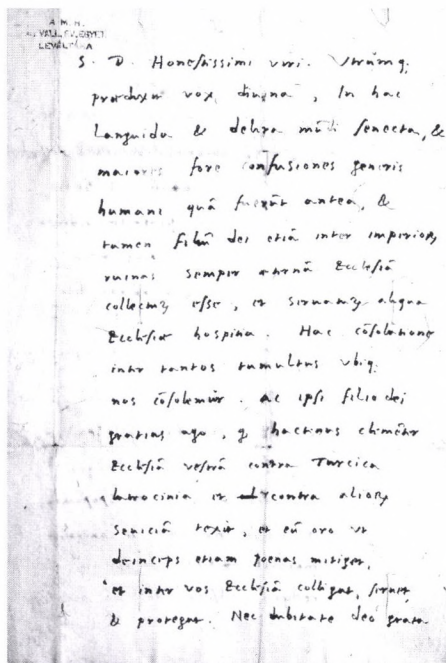
Irod.: VÁNYALÓS Miklós, *Erdély méhésztének története*, Kolozsvár, 1912; SZABADFALVI József, *A magyar mézsörkészítés*, Műveltség és Hagyomány, 3(1961); TAKÁTS Sándor, *A méheskert*, in *Művelődéstörténeti tanulmányok a 16–17. századból*, Bp., 1961; BOROSS Marietta, *Méhlakások a Néprajzi Múzeum gyűjteményében*, NÉ, 45(1963); GUNDA Béla, *Ethnographica Carpathica*, Bp., 1966; BALLASSA M. Iván, *Élőfűs méhtartás a Kárpát-medencében*, Ethn, 81(1970); HECKENAST Gusztáv, *Fejedelmi (királyi) szolgálonépek a korai Árpád-korban*, Bp., 1970; H. BATHÓ Edit, *Népi méhészkedés a Jászságban*, Debrecen, 1988; KOTICS József, *Népi méhészkedés Gömörben*, Debrecen, 1988; SZABADFALVI József, *A magyar méhészkedés múltja*, Debrecen, 1992; GUNDA Béla, *Zsákmányoló méhészkedés*, in *Magyar Néprajz*, II, 2001 (irodalommal).

Paládi-Kovács Attila

méhkas → méh

Melanchthon hatása

Philipp Melanchthon (1497–1560) Luther munkatársa volt, a prot. skolasztika megteremtője. A →humanizmus eredményeinek felhasználásával újrendszerre szerezte a tudományokat. Meggyőződése szerint az ismeretek elsajátításának célja, hogy segítségükkel pontosan értelmezni lehessen a Bibliát, a hitigazságok leg-

Philipp Melanchthon levele a bártfai tanácsnak, 1555. aug. Bp., Evangélikus Országos Levéltár

főbb forrását. Munkássága nemcsak Németo.-ban („praeceptor Germaniae”), hanem az egész prot. Európában évszázadokra meghatározta az oktatás és a tudomány fejlődését.

Hatása a mo.-i művelődésre személyes kapcsolatokkal kezdődött. 1522-től 1200 körülire tehető wittenbergi magyar hallgatóinak száma. Feltűnő volt rokonszenve a magyarok iránt; ezt némelyek gyerekkori tanárával hozták összefüggésbe, aki neve (Johannes Hungarus) alapján akár magyar is lehetett. Németül nem jól tudó magyar diákjainak Melanchthon vasárnaponként latinul magyarázta az aznapra rendelt evangéliumi szakaszt. Élénk levelezést folytatott volt tanítványaival, különféle magyar egyházi és világi vezető testületekkel.

Legkevésbé teológusként hatott: nézetei az ev. egyházon belül is vitát keltettek; a ref.-ok tanításainak csak azokat az elemeit fogadták el, amelyekkel érvelni tudtak saját meggyőződésük mellett.

Pedagógiai munkásságának hatása megmutatkozik viszont az oktatási rend-

szer átalakulásában: a 16. sz. folyamán 120-nál több ev. iskolát alapítottak Melanchthon 1528-ban megfogalmazott elképzelésének megfelelően. A tanításban sokáig használták grammatikai, logikai, retorikai és történelmi munkáit vagy ezek átdolgozásait, nemcsak az ev.-ok, hanem más prot. felekezetek is. Mintegy kétezer könyvbejegyzés és különféle feljegyzés árulkodik külföldön kiadott összefoglalóinak mo.-i használatáról; a 16. sz.-ban 9 műve itthon is megjelent. Görög és latin grammatikája döntően befolyásolta →Károlyi Péter, →Sylvester János és →Molnár Gergely munkásságát (→grammatikák). Philippus grammaticus latin nyelvtanára visszamenő tankönyv még 1829-ben is jelent meg Mo.-on.

Az antik szerzők recepciójában is fontos szerepe volt. A kor legkiemelkedőbb filológusa, →Zsámboky János 1545-ben Melanchthont hallgatta; az ő kommentárjait is használta →Gyalui Torda Zsigmond latin *Oresztész*-fordításakor (1551); →Pesti Gábor Aesopus-fabulái (1536) és →Bornemisza Péter magyar *Életrája* (1558) ugyancsak az ő hatását mutatják.

Melanchthon történetiszemléletét tükrözi →Székely István *Chronicája* (1559) és a magyar reformáció más történeti művei. Eszerint a török uralommal Isten azért bünteti a keresztény országokat, mert a katolicizmussal a bálványozás bűnébe estek. Az ország pusztulásától és az örök kárhözattól csak az igaz vallás, a reformáció elfogadása menthet meg.

Irod.: BORZSÁK István, *A magyarországi Melanchthon-recepció kérdésehez*, ItK, 1965; KEVEHÁZI Katalin, *Melanchthon és a Wittenbergben tanult magyarok az 1550-es évektől 1587-ig. Adalékok Melanchthon magyarországi recepciójának első évszázadához*, Szeged, 1986; David P. DANIEL, *Melanchthon követői Magyarországon*, Lelkipásztor, 1990; István BORZSÁK, *Sophokles, Melanchthon und die ungarische Literatur*, in *Antike Rezeption und nationale Identität in der Renaissance insbesondere in Deutschland und in Ungarn*, Hrsg. Tibor KLANICZAY, S. Katalin NÉMETH, Paul Gerhard SCHMIDT, Bp., 1993 („Studia Humanitatis”, 9); SZENTPÉTERY Péter, *Die Quellen der Rezeption Philipp Me-*

lanchthons in Ungarn / Melanchthon magyarországi recepciójának forrásai, in Philipp MELANCHTHON, *Briefe für Europa. Internationale Wanderausstellung zum 500. Geburtstag Philipp Melanchthons / MELANCHTHON Fülöp, Levelek Európának. Nemzetközi vándorkiállítás Melanchthon Fülöp születésének 500. évfordulója alkalmából*, Bretten–Bp., 1997.

Bartók István

Melchior Miklós →mágia 2.

Melius Juhász Péter, horhi (Horhi, 1532–Debrecen, 1572. dec. 25.)

Ref. egyházi író, tiszántúli szuperintendens. Botta István tévesen azonosítja Somogyi Péter vágsellyei tanítóval. 1556. okt. 25-től a wittenbergi egyetemen tanul, a magyar coetus seniora. 1558-tól Debrecenben →Szegedi Gergely mellett prot. lelkész, majd miután →Szegedi Kis István nehéz vitában meggyőzi igazáról, a helvét irány híve lesz. Egyre fokozódó lendülettel veti bele magát az egyház-szervezés munkájába. Szerzője az 1559-es marosvásárhelyi, első magyar nyelvű, zwingliánus úrvacsorai hitvallásnak és (Szegedi Gergellyel, valamint →Ceglédi Györggyel) a *Debrecen-egervölgyi Hitvallásnak* (1562). Szegedi távozása után, 1561-től debreceni elsőpap. Folyamatos hitviták közepette létrehozta, majd az antitrinitárius mozgalom támadásával szemben meg is védi a tiszántúli ref. egyházkezületet, amelynek 1562-től püspöke.

Betegeskedése és rövid élete ellenére hatalmas életművet hagyott hátra: magyar és latin teológiai, valamint hitvitázó munkákat, programszerűen kiadott prédikációkat. Megjelenteti az első magyar ref. imakönyvet (*A keresztyének [...] nyomorúságokban való vigasztalásoknak és könyörgéseknek igaz módgya*, Debrecen, 1562). 1563-ban négy saját énekével bővítve újra kiadja – kották nélkül – →Huszár Gál énekeskönyvét. Lefordítja Kálvin kátéját; *Katekizmust* (Debrecen, 1562) ír; megfogalmazza és prédikációihoz csatolva kiadja az első magyar ref. agendát (Debrecen, 1563). Tevékenységét segítette Huszár Gál Debrecenben hátrahagyott nyomdafelszerelése. A tel-